

1. דעביד כמר עביד

- a. צריך להיות עקבי תמיד – רא"ש, ר' יונה, שו"ע, רמ"א
 - i. שו"ע – המנהג הוא לנהוג כחכמים
 - ii. רמ"א – המנהג הוא לנהוג כר' יהודה
- b. צריך להיות עקבי באותו יום – אין לעשות תרתי דסתרי
 - i. מרדכי
 - ii. בית יוסף - בדיעבד סומכים
 - iii. מ"א – סומכים על המרדכי בליל שבת
 - iv. אחרונים – יש להקל כדי להתפלל תפילה בצבור
- c. לא צריך להיות עקבי
 - i. רמב"ם לפי הערוך השלחן – תפלת ערבית רשות
 - d. אפשר להתפלל ערבית לפני פג המנחה
 - i. פני יהושע – ערבית = הקטרת אימורים
 - ii. מנהג המובא בתרומת הדשן

2. קריאת שמע

- a. דאורייתא ויש להחמיר
- b. ר"ת – יש לסמוך על ר' יהודה
 - i. שאגת אריה – תוספות לשיטתם סוברים שק"ש היא דרבנן
 - c. רש"י – ק"ש על המטה – החיוב הוא רק פרק הראשון

3. ברכות ק"ש

- a. ר' יונה – תפלה במנין עדיף- יש להתפלל כל התפלה ולחזור על ק"ש
- b. ר' האי – להתפלל ק"ש בלי ברכות עם הצבור, ולחזור להתפלל ברכות ק"ש בזמן
- c. גר"א – להתפלל ביחידות

1. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף א עמוד א

אלא כך הוא הענין שבבית הכנסת יקרא קריאת שמע עם ברכותיה ויתפלל ולא יכוין לצאת ידי חובת ק"ש באותה הקריאה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ויוצא ידי קריאת הברכות ואח"כ כשיהיה בביתו קודם שיאכל אחר יציאת הכוכבים יקרא אותה ויתכוין לצאת בה ידי חובה ויקרא אותה כולה במורה ובכוונת הלב ואם לא ירצה לקרות אלא השתי פרשיות בלבד סגי ליה בהכי

2. טור אורח חיים הלכות ק"ש ותפלה של ערבית סימן רלה

שאלו לרבינו האי ציבור שמקדימין לקרות ולהתפלל קודם צאת הכוכבים איזה עדיף לצלויי בהדייהו ולהניח ק"ש עד צאת הכוכבים או להמתין עד צאת הכוכבים ולהתפלל ביחיד כדי שיסמוך גאולה לתפלה והשיב מוטב שיתפלל עמהם כדי שיתפלל בציבור אם היא מפלג המנחה ולמעלה וימתין לקרות שמע עד זמנה (עם ברכותיה ואי צלי ראשונה בהדי ציבור רשות ושנייה חובה שפיר דמי)

3. ראב"ד - תשובות ופסקים סימן קצד

בקריאת שמע של ערבית אני נוהג שאני עונה אמן אחר ברכת המעריב ערבים ואהבת עולם וקורא שמע עם הצבור כקורא בתורה. ועל אמת ואמונה אני עונה אמן ומתפלל עם הצבור, וכשמגיע זמן צאת הכוכבים אני קורא את שמע בברכותיה ואיני משיגה לסמיכת גאולה לתפלה. ומה שאני עונה אמן עם הצבור בברכות כי אני ירא משכחה, ואם חס ושלום אשכח מלקרות את שמע בעונתה אהיה כאחד מן הצבור אף על פי שהן [אין] קורין את שמע בעונתה. ומתפלל אני עמהן דתפלה עם הצבור טפי עדיפא, ובית הכנסת מקום תפלה היא, והתפלה קרויה מנחה טהורה והוקבע בתלמוד השתא דלא אתאמר /אתמר/ הלכתא לא כמר ולא כמר לא כר' יהודה ולא כרבנן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד פ' מי שרוצה להתפלל מנחה עד צאת הכוכבים הרשות בידו. ומי שרוצה להקדים תפלת ערבית מפלג מנחה אחרונה הרשות בידו, אבל קריית שמע לא תהא אלא בעונתה שהיא צאת הכוכבים.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ק"ש ותפלה של ערבית סימן רלה סעיף א

זמן קריאת שמע בלילה משעת יציאת שלשה כוכבים קטנים, ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו; ואם קראה קודם לכן, חוזר וקורא אותה בלא ברכות; ואם הצבור מקדימים לקרות ק"ש מבעוד יום, יקרא עמהם קריאת שמע וברכותיה ויתפלל עמהם, וכשיגיע זמן, קורא קריאת שמע בלא ברכות. הגה: ומיהו לא יחזור ויתפלל בלילה אף על פי שהצבור מקדימים הרבה לפני הלילה, אלא א"כ הוא רגיל בשאר פרישות וחסידות דאז לא מתחזי כיוהרא מה שיחזור ויתפלל (מרדכי ריש ברכות והגהות מיימוני פ"ג מהלכות תפלה ותרומת הדשן ס"א).

5. ביאור הלכה סימן רלה סעיף א

* ואם הצבור מקדימים וכו' - ויתפלל עמהם. ובמעשה רב אות ס"ה כתב דמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחיד אם א"א לו לאסוף עשרה בזמן ק"ש ואף בשבת דעתו שם שיתפלל בזמנה דוקא:

6. פסקי תשובות אורח חיים סימן רלה
ג. אין מנין אלא לפני צאת הכוכבים

שם: ואם הציבור מקדימים לקרות ק"ש מבעוד יום, וקרא עמהם ק"ש וברכותיה ויתפלל עמהם וכשיגיע הזמן קורא ק"ש בלא ברכות. ובמשנ"ב (סק"ב) מביא עוד דרך שיתפלל עמהם רק שמונה עשרה ולאחר צאת הכוכבים קורא ק"ש עם ברכותיה, ואינו מקפיד על שאינו סומך גאולה לתפילה, ומעידים שכן היה בעל המשנה ברורה נוהג.

ועכ"פ מכל הלין רואים אנו שאין לו לאדם להפסיד תפילה בציבור מחמת מנהגו שלא להתפלל מעריב לפני צאת הכוכבים (ומה שכתב בב"ה"ל (ד"ה ואם) בשם מעשה רב שמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחיד ולא בציבור לפני זמנה, אין לנהוג כן אלא למי שנוהג כמנהגי הגר"א בכל עניניו).

וכן למי שנוהג כר"ת בכל עניניו, ונזדמן שאין לו מנין למעריב רק לפי הנוהגים כצאה"כ דהגאונים, יש לו להתפלל עמהם ויחזור שוב על קריאת שמע לאחר צאה"כ דר"ת.

אמנם אם באותו יום התפלל מנחה לאחר פלג המנחה יעדיף להתפלל מעריב ביחיד לאחר צאת הכוכבים ולא לפני זמנה בציבור.

7. שר"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן ס

עכ"פ לדינא יש לן שתי שיטות ואין שייך להכריע לנו בזה ודעביד כמר עביד וכמר עביד. אבל לתרוייהו חזינן דתפלה בצבור עדיף מלהתפלל אח"כ ביחידות אחר צה"כ. ומסתבר שהוא כשמתפללים בשעה שלעולם אין מתפללין מנחה אבל אם הוא בזמן שמתפללין לפעמים גם מנחה דהו תרתי דסתרי וכ"ש בהתפלל באותו יום ממש מנחה אף שהצבור מקילין מפני הדוחק גם בזה שהוא מפני שהקלו בתפלה, אין ברור כ"כ דתפלה בצבור עדיף אף בזה ורשאי היחיד להמתין עד אחר צה"כ גם בתפלה. ועיין בבאור הלכה /סי' רל"ה/ שבמעשה רב של הגר"א סובר דלעולם תפלה בזמנה עדיף מתפלה בצבור אבל כיון שהוא נגד רוב הראשונים אין לנהוג כמותו אלא מי שנוהג כמותו בכל דבר, אבל עכ"פ מכריע זה שבאם הוא בזמן שהם תרתי דסתרי שהוא חסרון גם בדין התפלה שטוב להמתין עד אחר צה"כ אף שלא יהיה בצבור. ואף אם נפקק בזה ונימא שיותר טוב להתפלל בצבור משום מעלת תפלה בצבור אף באופן שהוא תרתי דסתרי כיון שעכ"פ התירו לצבור, מ"מ נראה דבזה לא יקרא ק"ש והברכות דע"ז הא איכא ראייה מאבחה דשמואל ולוי שכיון שגם התפלה הוא רק מדוחק אין לקרא הק"ש והברכות שעלייהו ליכא דוחק זה דאין עלייהו דין תפלה בצבור. ולכן באופן כזה אין לעשות כהש"ע אלא כרב האי גאון.

8. פסקי תשובות אורח חיים סימן רלה

שם: זמן קריאת שמע בלילה משעת יציאת שלשה כוכבים קטנים. ביאור הדברים, דאם כי מדינא דגמ' (שבת ל"ה ב) משעת ראיית שלשה כוכבים בינונים הוי לילה, החמירו הראשונים לענינים של תורה (שבת, קריאת שמע של ערבית וכדו') לראיית שלשה כוכבים קטנים משום שאין הכל בקיאיין להבחין בין כוכבים בינונים לגדולים.

והנה, במציאות הנראית לעין אדם זמן ראיית שלשה כוכבים קטנים בימי ניסן ותשרי ובימות החורף הוא 33 - 30 דקות לאחר השקיעה, ובימות הקיץ קרוב ל - 40 דקות, ושיעור זה הוא בהרים, ובמישור יש להוסיף כחמשה דקות לשיעורים הנ"ל.

ובחוץ לארץ משתנה הדבר במיקום הגיאוגרפי של המדינה, ובמדינות אירופא ואמריקה (ארה"ב) הוא בין ארבעים לחמישים דקות לאחר השקיעה.

והנה, בהרבה בתי הכנסת בירושלים ובארץ ישראל (אלו המקפידים שלא להתפלל מעריב לפני צאת הכוכבים) קובעים זמן התפילה לאחר ג' רבעי מיל מהשקיעה (ועפ"י השיטות ששיעור מיל 24 דקות) דהיינו 18 דקות לאחר השקיעה, שהוא זמן ראיית ג' כוכבים בינונים.

ולכאור' בעוד שלענין התפילה שהיא מדרבנן שפיר דמי לסמוך על זמן דראיית ג' כוכבים בינונים, מ"מ לענין קריאת שמע של ערבית היה לנו להמתין עוד כרבע שעה.

ואכן רבים וטובים מקפידים שלא להתפלל מעריב לפני חצי שעה מהשקיעה, ואלו המתפללים 18 דקות מהשקיעה מקפידים לחזור ולקרוא קריאת שמע בלילה בכונה לצאת ידי חובה (וכדלהלן אות ד), אך גם המנהג הנפוץ שמתפללים ערבית כעשרים דקות לאחר השקיעה יסודותו בהררי קודש, ויש להם על מה שיסמוכו.

ואלו הנוהגים כר"ת ממתינים משקיעת החמה זמן 72 דקות, ואז לדברי הכל אין ספק שכבר הגיע זמן דראיית הכוכבים הקטנים, ואף בחוץ לארץ בכל מקומות מושבות יהודים.